

MUZEU

COLECTII, EXPOZITII

SPECIFICUL ÎN MUZEEOLOGIA ISTORICĂ ȘI DETERMINAREA CALITĂȚII ISTORICE A OBIECTELOR MUZEALE

Dr. Petru BUNTA

În cadrul rețelei muzeale, instituțiile cu profil istoric constituie sectorul cel mai complex. Este, deci, firesc ca problema specificului în muzeologia istorică să reprezinte o preocupare permanentă și importantă pentru activitatea muzeelor de istorie.

Analizind criteriile specificului în muzeologia istorică, constatăm următoarele caracteristici : a) specificul obiectelor muzeale; b) specificul expozițiilor de bază și temporare; c) specificul muncii culturale-educative în cadrul și în afara muzeului. În legătura cu problema specificului în muzeologia istorică trebuie să avem mereu în vedere caracterul complex al instituțiilor muzeale : „... Muzeul nu este numai un institut de cercetări științifice, ci și o instituție cultural-educativă. Posibilitatea specială a răspândirii cunoștințelor prin mijlocirea muzeelor, adică faptul că vizitatorul are posibilitatea de-a face cunoștință în mod nemijlocit cu izvoarele istorice primare, aceasta constituind caracterul faptului al expoziției, — ascunde în sine deosebite posibilități pentru munca cultural-educativă, instructivă și propagandistică”¹. Muzeul fiind deci, pe de o parte, o instituție de cercetare științifică, iar pe de altă o instituție cultural-educativă, în activitățea sa se impune elucidarea următoarelor aspecte : 1) ca știință, ce anume cercetează muzeologia; 2) ca instituție cultural-educativă, ce anume înfățuează în expozițiile de bază și temporare.

Se înțelege de la sine că specificul muzeologiei istorice nu poate fi altceva decât ceea ce, ca știință, ea cercetează. Cu alte cuvinte, specificul muzeologiei istorice este determinat de caracterul istoric al obiectelor cercetate în procesul activității muzeistice. Așadar, muzeologia istorică — bazându-se pe rezultatele științelor istorice — cercetează legile specifice, care determină rolul uneia din formele fenomenelor realității sociale și anume al obiectelor cu caracter istoric și totodată muzeal, originea și raportul lor cu alte fenomene sociale, în primul rînd cu evenimentele istorice și cu protagoniștii acestor evenimente. Succint : muzeologia istorică cercetează și determină calitatea istorică și muzeală a obiectelor. Acest specific deosebește muzeologia istorică de știința istorică și de celelalte discipline muzeologice care studiază problemele muzeelor de științe naturii, artă, etnografie, tehnică etc.

În procesul cunoașterii realității istorice vestigiile au un rol deosebit de important. Acestea sunt izvoare de primă mină în studierea trecutului, făcînd posibilă dezvăluirea trăsăturilor esențiale ale acestuia. Vestigiile istorice în care este materializat trecutul vieții omenești, dezvoltarea sa pe diferite trepte ale istoriei, pot fi încadrate în trei mari categorii : a) Cele în care primează reflectarea imaginativă și în formă artistică a fenomenului istoric (unelte de piatră și ceramică, monumente istorice, monede, obiecte și produse de artă decorativă, fotografii, filme etc); b) Cele în care reflectarea logică, conceptuală este primordială (manuscris, materiale tipărite, cărți, material cartografic etc.); c) Vestigiile care nu fac parte din categoriile de mai sus, dar care ne pot ajuta în procesul cunoașterii și prezentării realității istorice (cum ar fi : suvenurile — legate de personalități sau evenimente și fenomene istorico-politice).

Muzeul de istorie contemporană fiind o instituție cu caracter științific în care, „se creează condițiile pentru cunoașterea senzorială a obiectelor”², printre sarcinile de bază ale personalului științific al acestuia se numără determinarea calității istorice și implicit muzeale a obiectelor studiate în procesul cercetării muzeologice. Acest specific al muzeologiei istorice are o importanță covârșitoare în activitatea generală. Fără aceasta nu pot fi organizate expoziții muzeale și nici depozite științifice, nu poate fi desfășurată o temeinică muncă cultural-educativă. Prin determinarea atât a calității istorice cât și a calității muzeale a obiectelor aflate în depozite se creează baza științifică pentru a ilustra procesul istoric al dezvoltării societății omenești, prin izvoare originale, obiecte tridimensionale, documente etc.

Ce se înțelege prin calitate istorică a obiectelor muzeale ?

Obiectele muzeale (indiferent din ce epocă provin), într-o măsură mai mică sau mai mare, poartă amprenta activității omului. Ele mărturisesc despre „felul în care omul produce din punct de vedere tehnic, în ce condiții, în ce măsură a devenit slăpin al naturii”³. Analiza lor oferă specialistului posibilitatea de a determina cultura materială a societății în perioada istorică dată. K. Marx, referindu-se la importanța mijloacelor de muncă păstrate din trecutul omenirii, sublinia că în aprecierea modurilor de producție ele au aceeași importanță ca și oasele găsite pentru reconstruirea unor specii de animale dispărute. Tânărind cont de faptul că în mijloacele de muncă este materializată (acumulată) o numită cantitate de muncă și experiență umană, întemeietorul materialismului istoric consideră că obiectele muzeale sunt izvoare specifice ale trecutului societății omenești.

¹ A. B. Zaks, *Metodika, postrojenija ekspoziciji po istoriji S. S. R.*, Moscova, 1957, p. 3.

² „Osnovni Sovjetiakov Muzeovedeniya”, Moscova, 1955, p. 25.

³ „A kapitalizmus politikai gazdaságtagja”, I. Budapest, 1962, p. 10.

Gnoseologia marxist-leninistă nu se limitează însă numai la constatarea mai sus-amintită.⁴ După cum se știe, V. I. Lenin, ocupându-se de problemele teoriei reflectării, a precizat că în cazul de față este vorba de capacitatea reflectării primitive a materialului lipsit de viață. Dezvăluind conținutul rațional al filozofiei hegeliene, care recunoaște că omul „... impregnează lumea cu voința sa și această lume nu este în stare să-și mențină independența față de el”, Marx subliniază faptul că în procesul activității omenești are loc „transformarea obiectelor în rezultate, în rezervoare ale activității subiective”. După expresia lui Marx, în acest proces natura „se umanizează”, iar omul „se obiectivează”. Această transformare care se produce în procesul activității omenești ori de cîte ori se creează o interdependentă între om și obiect, nu este cîtușu de puțin o categorie economică. În concepția marxistă obiectul înseamnă „obiectivarea omului, consolidarea individualității sale... devenind obiect al lui...”. Cu alte cuvinte, obiectele provenite dintr-o anumită societate umană poartă amprenta omului din etapa respectivă, de dezvoltare a societății, păstrând ceea din această societate. „Vestigile istorice ale unei epoci date sunt toate obiectele de aceeași vîrstă (sincrone) cu această epocă, reflectând una din laturile vieții societății omenești aflate pe o treaptă determinată a dezvoltării sale”⁵. Din această constatare rezultă mai deosebită că vestigile legate de evenimente istorice și politice mai importante au totodată o valoare muzeologică mai ridicată. Atare obiecte au calitatea să ne vorbească despre societății și generații trecute, să ne furnizeze informații prețioase pentru cunoașterea mai exactă a desfășurării evenimentelor. Valoarea istorico-muzeală a acestora însă nu poate fi determinată prin analiza lor izolată, ci luind în considerare interdependența cu alte vestigii istorice.

Pînă la valoarea lor istorică, obiectele muzeale mai au, desigur, o serie de alte calități fizice, artistice, economice, de întrebuitare etc., însușiri care sunt prezente împreună. Într-un anumit timp, loc și în anumite condiții una dintre aceste calități poate să se evidențieze, acoperind (umbrind) pe celelalte. În societatea capitalistică de exemplu, în majoritatea cazurilor, calitatea istorică a obiectelor este umbrită de cea economică (valoarea bănească). În privința vestigilor istorice contemporane (suvenirurile) există o situație oarecum specială. În viață, majoritatea acestor obiecte au o întrebuitare oarecare, satisfăcînd anumite necesități. Dezveluirea calității lor istorice și muzeale nu este condiționată de determinarea valorii lor materiale sau a celei de întrebuitare. Determinarea calității istorice a vestigilor provenite din trecutul societății omenești (mai îndepărtat sau mai apropiat) în principiu este întotdeauna posibilă, dar necesită folosirea diverselor metode de comparație și analiză istorică.

Valoarea istorică și muzeală a obiectelor este dată de existența unor insușiri fizice. Din punct de vedere al calității istorico-muzeale, la un obiect nu corporul în sine este determinant, ci condițiile în care el a fost creat, minuit sau scopul pentru care a fost folosit. Toamna pentru aceea, obiectul cercetării muzeologice nu se îndreaptă spre vestigile istorice în general, ci spre acelea care au avut însușiri sociale deosebite.

Sarcina primordială a muzeologiei istorice, ca parte integrantă a științelor istorice, rezidă în aceea de a dezvăluî, de a desprinde din obiectele istorice calitatea lor muzeală.

În concordanță cu gnoseologia marxist-leninistă, unitatea și deosebirea dintre esență și fenomen reprezintă acea bază obiectivă pe care se întemeiază unitatea momentelor senzorial și rațional ale cunoașterii și în virtutea căreia cunoașterea umană progresează de la senzorial spre rațional. În senzații, percepții, în imaginile senzoriale se reflectă, în primul rînd, fenomenele și lucrurile izolate, în timp ce esența rămîne inaccesibilă pentru cunoașterea senzorială. Rezultă de aici că oamenii (societatea) iau cunoștință de realitate, la început, numai la suprafață. Dar viața practică impune o cunoaștere din ce în ce mai adîncă, determinînd astfel necesitatea cunoașterii științifice (raționale), ceea ce, împreind și rezultatele cunoașterii senzoriale, pătrunde mai adînc, dezvăluî esența lucrurilor. În cazul obiectelor muzeale (vestigilor istorice), cele două tipuri de cunoaștere (senzorial și rațional) se află — într-un anumit sens — în opoziție, fapt datorat lipsei coincidenței dintre esență și aparență (contradicția dintre aşa-numita cunoaștere de toate zilele, adică socială comună, și ceea ce științifică). A lucea în considerare numărul statutul fizic, adică obiectualitatea practică a vestigilor istorice ar însemna a rezuma rolul muzeelor de istorie la simpla depozitare și păstrare, atribuînd astfel acestor instituții doar o funcție practică-administrativă. În cazul muzeelor de istorie din societatea noastră socialistă este vorba de ceva mult mai esențial și mai important, deoarece în aceste instituții se desfășoară o amplă muncă de cercetare științifică și cultural-educativă.

Datorită toamai acestui fapt, menirea de bază a muzeologiei istorice modernă rezidă în cunoașterea rațională a vestigilor istorice, adică în determinarea calității (valorilă) istorice și muzeale a obiectelor, sarcină care se integreză în mod organic atât în ansamblu sarcinilor muzeului istoric contemporan, cât și în totalitatea ramurilor de specialitate ale științei istorice în general. Astfel și în domeniul muzeologiei istorice este cu totul valabilă teza marxistă potrivit căreia vestigile istorice (analog mărfuii) trebuie „eliberate” de rolul lor practic (de utilitatea lor) pentru a se putea determina și sublinia calitatea lor istorică.

Cercetarea obiectivă a rolului concret și a interacțiunii obiectelor muzeale în procesul istoric, asigură baza teoretică materialistă a muzeologiei istorice. Ca și în alte domenii ale științei, și aici este valabilă constatarea lui Fr. Engels: mijloacele „nu trebuie inventate, născute din minte, ci descoperite, cu ajutorul minții, în faptele materiale, existente, ale produselor”⁶.

Prezentarea prin intermediul obiectelor muzeale a dezvoltării istoriei umane, a evenimentelor cruciale ale acesteia, poate fi realizată numai dacă facem cunoștință cu trăsăturile caracteristice ale vestigilor istorice, cu legile interdependenței lor complexe și variabile, dacă lăsăm să ne vorbească ele despre istorie.

⁴A. B. Zalc, op. cit., p. 3.

⁵K. Marx - F. Engels, „Ocere alesă” în două volume, vol. II, București, 1951, p. 123.